Төлеу Есбол Тынысбекұлының 6D110200 – "Қоғамдық денсаулық сақтау" мамандығы бойынша доктор (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған "Мегаполис жағдайындағы кардиология орталығының жұмысын оңтайландыру" тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. XXI ғасырдағы әлемдік және отандық Қоғамдық денсаулық сақтаудың маңызды проблемаларының бірі-қан айналымы жүйесінің аурулары [1].

Дамыған елдерде денсаулық сақтаудағы стандарттау жүйелі және белсенді түрде енгізілуде. Медициналық қызметтердің сапасы мен қауіпсіздігінің халықаралық стандарттарын сақтауға баса назар аударылады. Стандарттар Денсаулық сақтау ұйымдарының ішкі саясатының бір бөлігіне айналады және заңнамамен реттеледі [2-3].

АҚШ-та стандарттарды халықаралық деңгейде әзірлеу және енгізу ISO TC 304 техникалық комитетінде елді білдіретін денсаулық сақтау стандарттары институты (Healthcare Standards Institute) арқылы жүзеге асырылады [5].

Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау жүйесіндегі стандарттау медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі құралы болып табылады [4].

Қазақстан Республикасындағы медициналық ұйымдарды аккредиттеу жүйесі медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызды элементі болып табылады. Аккредиттеу орталығының мәліметі бойынша, 2025 жылға қарай аккредиттелетін 1167 медициналық ұйымның тек 575-і (49%) аккредиттелген клиника мәртебесіне ие болды. Бұл аккредиттеу институтын одан әрі дамыту және медициналық мекемелердің пациенттердің қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі стандарттаудың рөлі туралы хабардарлығын арттыру қажеттілігін көрсетеді [12].

Осылайша, зерттеудің өзектілігі ірі қалаларда кардиологиялық көмек көрсетудің ұйымдастырушылық-функционалдық модельдерін жетілдіру, емдеудің қолжетімділігі мен сапасын арттыру, сондай-ақ мегаполистердің Денсаулық сақтау саласындағы тиімді басқару стратегияларын әзірлеу қажеттілігімен анықталады.

Диссертациялық зерттеудің мақсаты. Денсаулық сақтау саласындағы ұлттық стандартизация жүйесін пайдалана отырып, кардиологиялық орталықтың жұмысын оңтайландыру.

Диссертацияда келесі **міндеттерді** шешуге баса назар аударылды:

1. Денсаулық сақтау саласындағы стандартизацияны қолдану тәжірибесінің қазіргі жағдайын сипаттау (*шетел және отандық тәжірбие*).
2. Кардиологиялық орталық деңгейінде медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігінің қазіргі жағдайына баға беру.
3. Медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін арттыру құралы ретінде профильге сәйкес ұлттық аккредитация стандарттарын енгізу.
4. Стандартизация жүйесін кардиологиялық орталықта енгізудің тиімділігін

бағалау

5. Мегаполис жағдайындағы кардиологиялық орталықтың жұмысын оңтайландыруға бағытталған ұсыныстар әзірлеу.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелер:

1. Медициналық ұйымдарға аккредиттеудің ұлттық стандарттарын енгізу үрдістерінің пайызы төмен, бұл медициналық ұйымдардың басшылары тарапынан тиісті уәждемені талап етеді

2. Аккредиттеу стандарттарын пайдалану осы ұйымдағы медициналық көмектің сапасын және пациенттердің қауіпсіздігін жақсартуға бағытталған нақты ұсынымдар әзірлеуге мүмкіндік береді.

3. Сапалы және қауіпсіз медициналық көмектің ішкі және сыртқы тиімділігіне ережелер мен индикаторларды әзірлеу, енгізу, қолдау, жетілдіру және мониторингілеу айтарлықтай әсер етеді.

Зерттеудің негізгі нәтижелерінің сипаттамасы:

Ұлттық аккредитация стандарттарын іске асыру аясында Қазақстан Республикасының Ұлттық аккредитациясы бойынша Центрде 88 стандартты операциялық процедура (СОП) мен ереже, сондай-ақ 50 сапа индикаторы әзірленді. Күнделікті жұмыс үшін 15 СОП пайдаланылады, сонымен қатар барлық индикаторларға мониторинг жүргізіледі. Пациенттердің қауіпсіздігінің 6 халықаралық мақсатына (6 ПҚХМ) қол жеткізуге арналған ережелер енгізілді, олардың жүзеге асырылуы персоналды оқытумен, сұхбат алумен және құжаттаманы жетілдіруге бағытталған кері байланыспен қатар жүрді. Енгізу тиімділігі ай сайын бағаланады, бұл әкімшілік және клиникалық ақпараттың дәлдігі мен сенімділігін қамтамасыз ететін деректерді валидациялаумен сүйемелденеді. 2017–2023 жылдар аралығында пациенттердің қауіпсіздігінің барлық 6 халықаралық мақсаты бойынша көрсеткіштер айқын оң динамика көрсетті: пациентті сәйкестендірудің, ақпаратты берудің, жоғары қауіп төндіретін дәрілік заттармен жұмыс істеудің, операция алды верификацияның, қол гигиенасының және құлаудың алдын алудың жақсаруы.

Тәуекелдерді айқындау мақсаттар, тарихи деректер, семинарлар және сұхбаттар негізінде жүргізіледі, нәтижелері иелері мен ықтимал іске асу сценарийлері көрсетілген тәуекелдер тізіліміне жүйеленеді. Тізілім жыл сайын және жаңа ақпарат түскен сайын қайта қаралады.

Инциденттер санының артуына (45-тен 167-ге дейін) қарамастан, бұл тіркеудің жақсарғанын және қауіпсіздіктің ашық әрі әділ мәдениетінің қалыптасқанын көрсетті. Инциденттердің 70%-дан астамы зиян келтірген жоқ. Тәуекелдерді жүйелі басқару әдістерін (FMEA, RCA, «5 Неге» талдауы) енгізу профилактикалық тәсілді күшейтіп, ауыр оқиғалардың санын азайтты.

Медициналық персоналды (n=2446) және пациенттерді (n=6335) сауалнама жүргізу қанағаттанушылықтың тұрақты өскенін көрсетті: коммуникацияның жақсаруы, сенімнің артуы, қателер туралы хабарлауға деген қорқыныштың төмендеуі, пациент құқықтарының сақталуының артуы және қаржылық жүктеменің азаюы.

Медициналық құжаттаманы жүйелі аудиттеу, бөлімшелерді қайта құрылымдау

және жаңа процестерді енгізу емдеудің сапасын жақсартуға, қателердің азаюына және орталықтың жұмысының тиімділігінің артуына алып келді.

Жалпы, зерттеу аккредитация стандарттарын енгізу медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін едәуір арттыратынын, қауіпсіздік мәдениетін нығайтатынын және медициналық ұйымның тұрақты дамуына ықпал ететінін растады.

Ғылыми жаңалығы:

Ұсынылған жұмыс медициналық көмектің сапасы мен пациенттердің қауіпсіздігін зерделеуде стандарттау әдістерін енгізуді бағалау бойынша алғашқы отандық ғылыми зерттеу жұмысы болып табылады.

Алғаш рет «қауіпсіздік мәдениеті» элементтерін енгізудің нәтижелілігі бағаланды.

Алғаш рет клиникалық инциденттерді жүйелі түрде жинау және талдау негізінде «Медициналық қателіктер банкі» құрылды.

Алғаш рет электронды медициналық ақпарат жүйесінде (МАЖ) медициналық көмек сапасы мен қауіпсіздігін бағалайтын стандарттарды қамтитын функционал әзірленді.

Практикалық және теоретикалық маңыздылығы

Зерттеу аясында кардиологиялық орталықтағы сапа менеджменті қызметін жетілдіруге бағытталған нақты ұйымдастырушылық шаралар әзірленіп, ұсынылды. Ұсынылған және енгізілген шаралар медициналық қызметтердің сапасы, қауіпсіздігі, пациенттер мен персоналдың қанағаттану деңгейі бойынша мақсатты көрсеткіштерге қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Ғылыми жұмыс нәтижесінде әзірленген медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін бағалау стандарттары медициналық ұйымдарда сапа менеджментін енгізу шеңберінде қолданылуы мүмкін.

Зерттеу нәтижелері денсаулық сақтау органдары мен медициналық ұйымдардың басшылары үшін ғылыми-тәжірибелік маңызға ие және оларды медициналық жоғары оқу орындарының студенттерін оқытуда, сондай-ақ дәрігерлердің біліктілігін арттыру курстарында қолдануға болады.

Докторанттың жеке үлесі автор зерттеліп отырған мәселе бойынша отандық және шетелдік ғылыми әдебиеттерге талдау шолуын дербес жүргізді. Зерттеу дизайны, статистикалық құралдар әзірленіп, деректерді жинау мен талдау ұйымдастырылды, стационар қызметкерлері арасында жұмысқа қанағаттанушылық пен қауіпсіздік мәдениеті бойынша сауалнама, сондай-ақ пациенттер арасында сауалнама жүргізілді. Автордың тікелей қатысуымен және жетекшілігімен жаңа ұйымдастырушылық формалар енгізіліп, олардың тиімділігі негізделді.

Зерттеу барысында алынған деректерге математикалық-статистикалық өңдеу жұмыстары автордың тікелей қатысуымен жүргізілді. Автор жиналған материалдарға талдау жасап, интерпретациялады, тұжырымдар мен практикалық ұсынымдарды әзірледі, диссертациялық жұмысты рәсімдеді.

Зерттеу негізінде келесі **тұжырымдар** жасалды:

1. Стандартизация – медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін арттырудың негізі болып табылады және Қазақстанда халықаралық тәсілдер бағыты бойынша дамып келеді. Қазақстанда медициналық ұйымдардың тек 49%-ы ғана

аккредитациядан өткен, бұл аккредитация деңгейінің жеткіліксіз екенін көрсетеді.

2. Кардиологиялық орталықта көрсетілетін медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін бағалау нәтижесінде ұлттық аккредитация стандарттарына сәйкес 252 сәйкессіздік пен 176 ішінара сәйкессіздік анықталды.

3. Көрсетілетін медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін арттыру мақсатында 88 СОП/ереже және Орталық қызметінің сапасын бағалайтын 53 индикатор әзірленіп, енгізілді. Процестерді енгізу және қолдау жүйелі оқыту, трейсинг жүргізу әдістері арқылы жүзеге асырылды.

4. Медициналық көмектің қауіпсіздігін бағалайтын құралдардың тиімділігін бағалау барысында зерттеу кезеңінде оң динамика байқалды: 6 ПҚБХМ (Пациенттердің қауіпсіздігі бойынша халықаралық мақсат) көрсеткіштерінің жақсаруына байланысты қауіптердің азаюы, тіркелген инциденттер санының артуы, «Медициналық қателер банкі» құрылуы, медициналық персонал арасында «қауіпсіздік мәдениетін» сақтау көрсеткіштерінің жақсаруы. 2017–2023 жылдар аралығында медициналық көмектің сапасына жүргізілген мониторинг нәтижелері бойынша мынадай оң көрсеткіштерге қол жеткізілді: өлім-жітім деңгейі 2,3%-дан 1,4%-ға дейін төмендеді, асқыну жағдайлары 4,1%-дан 1,2%-ға дейін азайды; азаматтардың шағымдары жылына 57-ден 17-ге дейін қысқарды; стационарлық науқастардың медициналық карталарына сыртқы сараптама жүргізу нәтижесі бойынша айыппұл сомалары тұрақты күйінде қалды — 0,10%-дан 0,50%-ға дейін; пациенттердің медициналық көмекке қанағаттануы артты.

5. Медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін бағалау мақсатында әдістемелік ұсынымдар әзірленіп, медициналық ақпараттық жүйеде медициналық қызметтің сапасы мен қауіпсіздігін бағалауға арналған толық функционал жасалды.

Тәжірибелік ұсыныстар

Қазақстанның өңірлік деңгейінде:

1. Медициналық көмектің көрсетілу нәтижелілігін бағалау жүйесін толықтыру қажет, бұл жүйе көрсетілген медициналық көмектің сапасымен қатар науқастардың қауіпсіздігін де бағалауға мүмкіндік береді.

2. Стандартизацияны енгізу және аккредиттеуден өту ұйымның беделін арттырады, науқастарды тарту мүмкіндіктерін кеңейтеді және ішкі корпоративтік мәдениетті жақсартады.

Медициналық ұйымдар деңгейінде:

1. Ұлттық аккредитация стандарттарын енгізу және қолдау пациент қауіпсіздігіне әсер ететін қауіптерді азайтуға және медициналық көмектің сапасын айқындайтын көрсеткіштерді жақсартуға мүмкіндік береді.

2. Инциденттерді анықтау және медициналық ұйымның өзінің «Медициналық қателіктер банкін» қалыптастыру пациенттердің стационарда болу қауіптерін азайтуға ықпал етеді.

3. Пациенттерден медициналық персоналдың «қауіпсіздік мәдениетін» сақтауына қатысты сауалнама жүргізу медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін арттырады.

4. Медициналық көмектің сапасын бағалауға арналған пациенттерге сауалнама

жүргізу сапа индикаторларын тиісті деңгейде ұстауға көмектеседі.

5. Медициналық ақпараттық жүйе медициналық қызметтің сапасы мен қауіпсіздігін бағалауға арналған функционалды қамтуы тиіс.

Диссертация материалдарын апробациялау

Зерттеу материалдары мен алынған нәтижелер келесі конференцияларда баяндалып, талқыланды:

- «Қазіргі ғылымның өзекті мәселелері» атты ғылыми еңбектердің тезистер жинағында жарияланған XVII Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция, 2017 жылғы 27 ақпан, Санкт-Петербург–Астана–Киев–Вена;
- «Ғылым әлемі және жастар: үрдістер мен жаңа көкжиектер» атты жас ғалымдардың халықаралық конференциясы, 2017 жылғы 12 сәуір, Қарағанды қ.;
- Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік медицина университетінің 60 жылдығына арналған студенттер мен жас ғалымдардың LVII Халықаралық конференциясы, 2017 жылғы 26 сәуір, Ақтөбе қ.;
- III Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция «Сапа менеджменті: ізденіс пен шешімдер», 2017 жылғы 27–29 қараша, Куала-Лумпур (Малайзия);
- I Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция «Қазіргі медицина: дәстүр мен инновация», 2018 жылғы 16–17 наурыз, Түркістан қ.;
- «Қазақстан Республикасы кардиологтар қауымдастығының X Конгресі және терапевтерінің V съезі, Түркі дүниесі кардиологтар қауымдастығының IX Конгресі, ДДСҰ-ның Алма-Ата декларациясының 40 жылдығына арналған», 2018 жылғы 5–8 маусым, Алматы қ.;
- «Медициналық білім, ғылым және тәжірибені жаңғыртудың заманауи инновациялық тәсілдері» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция, медициналық университеттің 65 жылдығына арналған, 2018 жылғы 1–2 қараша, Семей қ.

Жарияланған еңбектер: Диссертация тақырыбы бойынша барлығы 19 ғылыми еңбек жарияланған, олардың ішінде:

3 мақала – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған журналдарда;

3 мақала – Scopus және Web of Science дерекқорларына енгізілген рецензияланатын журналдарда;

10 баяндама – халықаралық ғылыми конференциялар материалдар жинақтарында;

1 әдістемелік ұсыным «Мегаполисте кардиологиялық және кардиохирургиялық көмек көрсететін медициналық ұйымдар үшін тәуекелдерді басқару» тақырыбында;

2 авторлық куәлік алынған.

Диссертацияның көлемі мен құрылымы.

Диссертация кіріспеден, бес бөлімнен, қорытындыдан (қорытындылар мен ұсынымдарды қоса алғанда), пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Жұмыс 168 компьютерлік мәтін бетінде баяндалған, 19 кесте және 4 қосымшадан тұрады. Пайдаланылған әдебиеттер тізіміне 155 дереккөз енгізілген, оның 46-і орыс тілінде, 108-і шетел тілдерінде.